

РЕЦЕНЗІЯ

доцента кафедри статистики та економічного аналізу
Національного університету біоресурсів і природокористування України,
кандидата економічних наук, доцента **ГУЗЯ Михайла Михайловича**
на дисертацію **СТІЧКАРЯ Івана Олександровича**
на тему: **«Облік і аналіз в управлінні товарними запасами»**,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
зі спеціальності 071 «Облік і оподаткування»
галузі знань 07 «Управління та адміністрування»

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Ефективність торговельного підприємства значною мірою визначається тим, наскільки раціонально сформовано й використано його оборотний капітал, вагому частину якого становлять товарні запаси. Швидкість обороту запасів, їх структура та рівень ліквідності безпосередньо впливають на фінансову стійкість, платоспроможність і здатність підприємства зберігати безперервність реалізаційного процесу. За умов мінливої ринкової кон'юнктури, посилення конкуренції, цифрової перебудови бізнес-процесів і зростання невизначеності, спричиненої воєнними діями на території України, ціна управлінських прорахунків у цій сфері істотно зростає: руйнування логістичної інфраструктури, релокація складів і торговельних об'єктів, перебої в постачанні та зміна структури попиту роблять управління запасами дедалі складнішим завданням.

Аналітичне забезпечення такого управління на практиці залишається слабкою ланкою. Облік і аналіз товарів на багатьох торговельних підприємствах зорієнтовані передусім на дотримання вимог фінансового та податкового законодавства, що звужує можливості використання облікових даних для оперативного управління. Розпорошеність інформації, недостатня інтегрованість облікових, складських, логістичних і аналітичних систем, обмежена аналітична деталізація управлінської звітності та домінування ретроспективного погляду на аналіз запасів знижують якість рішень щодо їх поповнення, структурної оптимізації та контролю. Найгостріше ці проблеми проявляються за прискореного товароруку, омніканальної торгівлі й нестабільності ланцюгів постачання.

Розвиток цифрових інформаційних систем управління підприємством створює передумови для подолання зазначених обмежень. Упровадження електронного документообігу, облікових, складських, торговельних та аналітичних інформаційних систем, автоматизованих засобів контролю й аналітичного моніторингу актуалізує завдання побудови цілісної обліково-аналітичної системи, здатної гарантувати достовірність даних, безперервне спостереження за товарорухом і своєчасне формування інформації для ухвалення рішень.

Дисертація є своєчасною і відповідає нагальним потребам розвитку підприємств торгівлі, оскільки спрямована на розвиток теоретико-методичних положень та розроблення практичних рекомендацій з удосконалення обліку, внутрішнього контролю, звітності й аналізу товарних запасів у системі управління підприємством з урахуванням умов воєнної нестабільності, цифровізації та омніканальних перетворень.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації. Наукову новизну роботи становлять результати, що поглиблюють теоретико-методичні положення обліку й аналізу товарних запасів у системі управління підприємством. Найбільший інтерес з позиції економічного аналізу становить удосконалена автором система показників аналізу товарних запасів: традиційні фінансово-аналітичні індикатори оборотності та рентабельності доповнено показниками сервісного рівня, точності облікових даних і ризик-

орієнтованого аналізу з урахуванням сучасних концепцій ризик-менеджменту, прогнозного моделювання та оцінювання капіталізації витрат на утримання запасів (розділ 3, п. 3.2, с. 177–205). Такий підхід дає змогу оцінювати ефективність управління запасами комплексно – не лише за швидкістю обороту, а й за здатністю підприємства підтримувати належний рівень обслуговування попиту за прийнятного рівня ризику.

Логічно пов'язаними з цим є положення, які набули подальшого розвитку, а саме організаційно-методичні підходи до аналізу товарних запасів. Автором оцінено сучасний стан і тенденції розвитку організації аналізу, ідентифіковано системні деструктивні чинники та обґрунтовано напрями інтеграції аналітики з цифровими інформаційними системами підприємства, що дало змогу окреслити особливості модернізації відповідного інструментарію до умов цифрової трансформації й ринкової нестабільності (розділ 3, п. 3.1, с. 152–176). Удосконалено також понятійний апарат дослідження товарних запасів – через уточнення економічного змісту понять «товари» і «товарні запаси» та розмежування економічного, облікового, аналітичного й управлінського підходів до їх трактування (розділ 1, п. 1.1, с. 16–33), що створює термінологічне підґрунтя для коректної аналітичної інтерпретації показників.

У дисертації уперше обґрунтовано організаційні положення щодо раціонального розподілу функціональних завдань між цифровими системами та персоналом, а також архітектурну модель цифрового контуру контролю товарних запасів, що базуються на інтеграції безперервного цифрового моніторингу, контролю нетипових операцій і ризик-орієнтованого управлінського реагування (розділ 2, п. 2.1, с. 85–87; п. 2.4, с. 145–150). Запропонований комплекс інструментів формує базис облікових масивів у системі економічної безпеки та оптимізації оборотного капіталу суб'єктів господарювання. Автором удосконалено методичні підходи до фінансового обліку товарних запасів у мережевій торгівлі (розділ 2, п. 2.2, с. 95–105), підходи до внутрішнього контролю та інвентаризації у цифровому середовищі (розділ 2, п. 2.3, с. 105–126), а також систему інформаційного забезпечення управління запасами в частині формування управлінської звітності з урахуванням логістичних ризиків та умов воєнного стану (розділ 2, п. 2.4, с. 126–150). Сукупно ці результати сприяють підвищенню аналітичності облікових даних та узгодженості фінансового й управлінського обліку.

Дисертація має логічну, взаємоузгоджену структуру, підпорядковану поставленим меті й завданням, а сформульовані висновки та рекомендації характеризуються системністю й безпосередньо пов'язані з результатами дослідження. Обґрунтованість отриманих результатів забезпечено коректним добором методичного апарату: у роботі застосовано аналіз і синтез, індукцію та дедукцію, порівняння, групування, системний аналіз, економіко-статистичні, аналітичні й економіко-математичні методи, що відповідає характеру поставлених завдань.

Достовірність висновків підкріплено широкою інформаційною базою – працями вітчизняних і зарубіжних учених, нормативно-правовими актами України у сфері бухгалтерського обліку та фінансової звітності, національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку і МСФЗ, офіційними статистичними даними, аналітичними матеріалами державних та міжнародних інституцій, а також практичними матеріалами підприємств торгівлі. Апробація результатів на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях та їх упровадження в діяльність торговельних підприємств засвідчують прикладний характер дослідження.

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації І. О. Січкаря, є достатньо обґрунтованими й достовірними. Вони базуються на комплексному

опрацюванні теоретичних джерел, нормативної бази та практичних матеріалів підприємств торгівлі, містять елементи наукової новизни та спрямовані на вдосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління товарними запасами в умовах цифровізації, омніканальності та воєнної нестабільності.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано відповідно до науково-дослідної роботи Національного університету біоресурсів і природокористування України за темою «Розробка інформаційно-аналітичної системи управління результативністю діяльності підприємств» (державний реєстраційний номер 0124U002537). У межах зазначеної наукової теми автором зосереджено увагу на проблемах обліково-аналітичного забезпечення управління товарними запасами підприємств торгівлі. Зокрема, автором розвинуто теоретико-методичні підходи до організації бухгалтерського обліку, внутрішнього контролю та аналізу товарних запасів, обґрунтовано напрями вдосконалення управлінської звітності щодо товарних операцій, а також досліджено можливості використання сучасних інформаційних систем і автоматизованих інструментів контролю для підвищення ефективності управління товарними запасами в умовах цифровізації, омніканальності та воєнної нестабільності.

Практичне значення та впровадження результатів дослідження. Отримані у дисертації результати доведено до рівня конкретних методичних підходів і практичних рекомендацій, які можуть використовуватися у діяльності підприємств торгівлі, торговельних мереж, суб'єктів господарювання з розвинутою системою складського обліку, а також у навчальному процесі закладів вищої освіти. Запропоновані рішення спрямовані на підвищення достовірності облікових даних, ефективності внутрішнього контролю, якості аналітичного забезпечення управління товарними запасами та оперативності прийняття управлінських рішень в умовах цифровізації та воєнних ризиків.

Практична цінність результатів дослідження підтверджується їх впровадженням у діяльність підприємств торгівлі. Зокрема, у ПП «ПАТАР» використано рекомендації щодо впровадження моделі цифрового контуру контролю товарних запасів, механізмів автоматизованого виявлення аномалій товароруку та організаційних положень щодо розподілу функцій між цифровими системами та персоналом при організації внутрішнього контролю товарних операцій. Запропоновані підходи сприяли посиленню контролю достовірності облікових даних, підвищенню оперативності реагування на критичні відхилення та зниженню ризиків виникнення пересортиці, дефіциту й від'ємних залишків товарів.

Результати дослідження також знайшли практичне застосування у діяльності: ТОВ «АЛІЯ», де використано рекомендації щодо формування системи аналітичних показників управління товарними запасами, зокрема показників оборотності, сервісного рівня, рентабельності запасів, структури товарних ресурсів та ризик-орієнтованого аналізу товарних запасів; ТОВ «КОМФОРТ УКРАЇНА», у якому впроваджено елементи адаптивної управлінської звітності щодо товарних запасів, рекомендації з формування страхових запасів, оцінювання логістичних ризиків та управління товарними ресурсами в умовах нестабільності постачання і високої мінливості попиту; ТОВ «ШПАКІВСЬКИЙ АВТОРЕМОНТНИЙ ЗАВОД», де впроваджено практичні рекомендації щодо удосконалення процедур інвентаризації товарних запасів на основі ризик-орієнтованого підходу, застосування цифрового аудиторського сліду та контролю ризикових операцій; ТОВ «ШПАКІВСЬКИЙ РЕДУКТОРНИЙ ЗАВОД», де використано рекомендації щодо формування цифрового контуру управління запасами завдяки інтеграції облікової, складської та аналітичної інформації в єдине інформаційне середовище підприємства; ТДВ «СТЕПАНЬАГРОПРОМ-

СЕРВІС», де застосовано результати дослідження в частині удосконалення аналітичного обліку запасів за допомогою їх деталізації за місцями зберігання, партіями та центрами відповідальності.

Практичне використання запропонованих рекомендацій дозволило покращити інформаційне забезпечення управління товарними потоками, посилити внутрішній контроль та підвищити адаптивність підприємств до кризових явищ і змін ринкового середовища.

Результати дисертації використовуються Національним університетом біоресурсів і природокористування України в освітньому процесі при викладанні дисциплін «Проектний аналіз» для студентів ОС «Бакалавр» із спеціальності 076 «Підприємництво та біржова торгівля» та «Історія економіки, обліку та аналізу» для студентів ОС «Бакалавр» зі спеціальності 071 «Облік і оподаткування».

Зокрема, у межах освітнього процесу використовуються положення дисертації щодо економічної сутності та функціонального призначення товарних запасів, методичних підходів до їх аналізу, а також інструментарію оцінювання ефективності управління оборотними активами підприємства. Запропоновані автором теоретико-методичні рішення застосовуються під час розгляду питань аналізу руху, структури, оборотності та результативності використання товарних запасів, формування аналітичної інформації для прийняття управлінських рішень та оцінювання фінансових результатів діяльності підприємств.

Повнота викладення основних наукових результатів в опублікованих працях. Основні результати дослідження знайшли всебічне відображення у 12 наукових публікаціях автора, з яких 5 статей у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, 7 тез наукових доповідей, представлених на вітчизняних та міжнародних науково-практичних конференціях. Сукупність цих публікацій забезпечує належне розкриття ключових положень дисертації та відповідає чинним вимогам щодо оприлюднення результатів досліджень на здобуття ступеня доктора філософії.

Дискусійні положення та зауваження по роботі. Загалом позитивно оцінюючи дисертацію І. О. Січкаря, доцільно відзначити окремі положення, які мають дискусійний характер та можуть бути предметом подальшого наукового обговорення:

1. Запропонована автором система показників аналізу товарних запасів є комплексною та обґрунтованою, оскільки поєднує традиційні фінансово-аналітичні індикатори оборотності й рентабельності з ризик-орієнтованими та цифровими показниками. Водночас, для низки нових індикаторів, зокрема показників сервісного рівня, ефективності управління запасами та ризик-орієнтованого аналізу, у роботі не завжди наведено граничні (нормативні) значення або чіткі критерії їх інтерпретації. Це певною мірою ускладнює однозначне аналітичне тлумачення отриманих результатів та порівняння їх у динаміці, а тому потребує додаткового методичного уточнення (розділ 3, п. 3.2, с. 177–205).

2. У дисертації здійснено факторний аналіз оборотності товарних запасів, який дав змогу автору кількісно оцінити вплив окремих чинників на ефективність використання запасів. Водночас, вважаємо, що аналітичну частину дослідження доцільно було б поглибити шляхом доповнення факторного аналізу кореляційно-регресійним моделюванням залежності оборотності від чинників зовнішнього середовища, що підвищило б рівень обґрунтованості виявлених закономірностей і надало б висновкам більшої доказовості з позиції економіко-статистичного аналізу (розділ 3, п. 3.1, с. 152–176).

3. Розрахункову частину аналітичного інструментарію, зокрема розрахунків коефіцієнтів оборотності, показника GMROI та результатів ABC/XYZ-аналізу, докладно продемонстровано на прикладі одного підприємства, що є цілком виправданим з позиції

глибини опрацювання методики. Водночас, попри впровадження результатів на низці підприємств, для формування узагальнених висновків щодо ефективності запропонованих рекомендацій бажаним було б порівняльне представлення аналітичних розрахунків за підприємствами з різними масштабами та специфікою торговельної діяльності (розділ 3, с. 152–205).

4. Запропоновані автором показники ефективності управління товарними запасами мають практичну цінність для оцінки поточного стану запасів. Водночас, було б доцільним доповнити їх аналіз оцінкою стійкості виявлених тенденцій у динаміці за триваліший період, що дало б змогу відокремити стабільні закономірності від тимчасових коливань, зумовлених сезонністю та впливом чинників воєнного стану, і підвищити прогностичну цінність результатів аналізу (розділ 3, п. 3.2, с. 177–205).

Водночас, наведені зауваження та дискусійні положення не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, мають переважно рекомендаційний характер і можуть слугувати підґрунтям для подальших наукових досліджень та фахової дискусії під час прилюдного захисту дисертації.

Загальний висновок. Дисертація на тему: «Облік і аналіз в управлінні товарними запасами» є завершеним самостійним науковим дослідженням, у якому вирішено важливе наукове завдання, пов'язане з розвитком теоретико-методичних засад та розробленням практичних рекомендацій щодо вдосконалення системи обліку і аналізу управління товарними запасами підприємств роздрібної торгівлі в умовах цифрової трансформації, омніканальності та воєнних викликів. Результати, отримані здобувачем, характеризуються науковою новизною, достатньою обґрунтованістю, послідовністю викладення та практичною спрямованістю для підприємств торговельної сфери.

Дисертація логічно структурована, її зміст повністю відповідає визначеній меті та поставленим завданням дослідження. Сформульовані у роботі наукові положення, висновки та практичні рекомендації є аргументованими, взаємопов'язаними й належним чином апробованими у наукових публікаціях автора. Роботу виконано з дотриманням принципів академічної доброчесності, а рівень проведеного дослідження відповідає сучасним вимогам до наукових праць у сфері бухгалтерського обліку, економічного аналізу та обліково-аналітичного забезпечення управління підприємствами.

За структурою, змістом та рівнем оформлення дисертація відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року (зі змінами).

З огляду на актуальність обраної теми, належний рівень наукової новизни, теоретичної та практичної значущості отриманих результатів, вважаю, що дисертація на тему: «Облік і аналіз в управлінні товарними запасами» відповідає встановленим вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії, а її автор Січкарь Іван Олександрович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування» галузі знань 07 «Управління та адміністрування».

Рецензент доцент кафедри статистики та економічного аналізу Національного університету біоресурсів і природокористування, кандидат економічних наук, доцент Михайло ГУЗЬ